

Innspill til Helse- og omsorgsdepartementet angående plan mot stigmatisering – avstigmatiserende språk.

Som vi tidligere har fremhevet på innspillsmøte den 5. mai i år har vi høye forventninger til dette arbeidet. Det er på høy tid at stigmatisering tas på alvor og anerkjennes som noe som må gjøres noe med.

Stigmatisering hindrer mulighetene for et verdig liv, og gir økte helseutfordringer, mer utenforskap og ensomhet. Ikke bare opplever man å bli utsatt for fordommer, stigmatisering og diskriminering når man bruker rusmidler eller har en rusmiddellidelse, man drar også med seg dette videre i livet om man blir rusfri. Mange opplever å bli «stemplet» for sin fortid i mange år, noen for resten av livet. Dette vanskeliggjør følelsen av å ha verdi, noe som for enkelte kan ha konsekvenser som psykisk uhelse, ensomhet og tilbakefall til rus.

Mange pårørende forteller om de samme utfordringene, de opplever ofte mer stigma knyttet til å være pårørende til mennesker med rusmiddellidelser sammenlignet med å være pårørende til mennesker med andre diagnoser. De opplever å leve med mye skam og mange møter lite forståelse.

Vi ser på all stigmatisering som alvorlig, men aller mest alvorlig for oss fremstår stigmatisering og diskriminering som foregår i helsetjenestene og andre offentlige instanser.¹ Om man skal snakke om hjelp fremfor straff, så må hjelpen som gis være nettopp *hjelpsom*. Hjelpen må gi muligheter for økt livskvalitet og et bedre liv. Hjelpen må være individuelt tilpasset og av god kvalitet. Vår påstand er at det å bli utsatt for fordommer, stigmatisering og dårlige holdninger ikke er hjelp, og at det i verste fall kan føre til at hjelpen gjør deg sykere. Mange forteller at de vegrer seg for eller unnlater å oppsøke hjelp med bakgrunn i dette.

Når departementet nå skal starte med å lage en ordliste over avstigmatiserende ord, med forslag til nye ord som kan erstatte tidligere stigmatiserende ord, kan vi ikke la være å undre oss på om vi starter i feil ende, eller kanskje for snevert. Vi er selvfølgelig enig i at et avstigmatiserende språk er viktig - språk er definitivt makt. Men som det også fremkommer i Meld.St. 5 (2024-2025) er språk uttrykk for holdninger.² Vi mener derfor det muligens kunne være mer nyttig å bruke tid på hvordan stigmatiserende holdninger

¹ <https://www.nhri.no/rapport/rus-og-stigma/?showall=true>

² <https://www.regjeringen.no/contentassets/eaf80c49b41b4d9eae9268019e1526cd/no/pdfs/stm202420250005000dddpdfs.pdf>

oppstår og opprettholdes. Vi tror at vi har mange med oss når vi sier at den største prioriteringen ikke er om vi skal kalles «personer med rusmiddellidelser» eller «rusavhengige», men at vi møtes med respekt, forståelse og gis reelle muligheter til verdige liv, uansett hvordan man velger å leve livet sitt og hvilke utfordringer man har. Ord er altså viktig, men «nye» ord endrer ikke holdninger og fordommer.

Vi skulle ønske at brukerorganisasjonene i større grad var inkludert i arbeidet som har skjedd siden første møte i mai. Det hadde kanskje gjort prosessen med dette arbeidet mer fruktbart, da vi i større grad kunne bidratt til fokusområder osv. Slik vi har forstått det skal det også nedsettes et utvalg som skal arbeide med plan mot stigmatisering. Vi er nysgjerrig på denne prosessen, mandat og hvilken bakgrunn, kompetanse m.m. utvalgsmedlemmene kommer til å ha, og vi håper departementet går i dialog med brukerorganisasjonene på dette.

Avslutningsvis, vi stiller oss noe undrende til rammene for det avstigmatiserende arbeidet man nå har påbegynt. I lys av de politiske føringene i henholdsvis forebyggings- og behandlingsreformen og rusforliket fra juni 2025, hvor man fortsatt opprettholder straff for noen brukere av illegale rusmidler, fremstår det som tydelig for oss at man fortsatt ønsker at *deler* av befolkningen som bruker rusmidler skal stigmatiseres. Regjeringen anerkjenner i Meld.St. 5 (2024-2025) tydelig sammenhengen mellom bruk av illegale rusmidler og stigma.³ Som vi har påpekt i tidligere hørings svar støtter vi ikke en objektiv klassifisering av bruker av illegale rusmidler som utledes av dagens praksis fra Høyesterett og rusforliket. Vi mener denne differensiering i seg selv vil kunne virke diskriminerende og stigmatiserende.

³<https://www.regjeringen.no/contentassets/eaf80c49b41b4d9eae9268019e1526cd/no/pdfs/stm202420250005000dddpdfs.pdf>